

2013 december Esszé

Debreczeni József: Minden maffia rablóbanda, de nem minden rabló-banda maffia

Semmi kétség: a *Magyar polip – A posztkommunista maffiaállam* című kötet az eddigi legteljesebb, legalaposabb, legátfogóbb elemzése a 2010 óta kiépült Orbán-rezsimnek. Aki igazán érteni akarja, hol él – miféle hatalom nyomása alatt –, az aligha nélkülözheti az e könyvbe foglalt lényegi, ugyanakkor enciklopédikus tudásanyagot.

Afelől sem lehet kétsége senkinek, hogy a – nyilvános politikai uralom tekintetében Orbán Viktor, a nyilvánosság elől rejtegetett anyagi hatalom tekintetében Simicska Lajos által irányított – Fidesz valódi természetének megismeréséhez mindenki másnál korábban és nagyobb megvilágító erővel járult hozzá a kötet fő inspirátora és társszerkesztője: *Magyar Bálint*. Aki már Orbán első kormányzása idején fölismerte és megírta, hogy az országot a „szervezett felvilág” uralja: a kormányzás örve alatt közjavak magánjavakká alakítása zajlik az államhatalom eszközeinek szisztematikus fölhasználásával. Már akkor jóval többről volt szó, mint a korrupció tobzódása; többről annál is, amikor a szervezett alvilág csápjai (alulról) elérik az állam bizonyos szegmenseit. Mert 1998-ban az egész államot sikerült (felülről) megszerezniük azoknak, akik célzottan és szisztematikusán helyezik a közérdek elé a saját magánérdeket a közjavak fölhasználásáról való döntéshozatal során. A „szervezett felvilág” zseniális bonmot volt, amely ma is megállja a helyét, politológiai és szociológiai értelemben egyaránt. (Pandanként kínálja magát baloldali ciklusokra: a „szervezetlen felvilág”.)

Noha Magyar cikke nagy figyelmet keltett 2001-ben*, a közgondolkodásban, a közbeszédben és a közcselekvésben sajnos nem hozott kellő áttörést. Mert ha a demokratikus nyilvánosság és a demokratikus politika szereplői akként kezelték volna a Fideszt, ami már akkor is volt – gátlástalan szervezett bandaként, amely minden legális és illegális eszközzel a hatalmi és az anyagi fölhalmozás maximumára tör –, akkor tán meg lehetett volna találni vele szemben a hatékony ellenszereket. Nem ez történt: szinte minden kompetens közéleti aktor a demokratikus politika legitim szereplőjének tekintette, és így is kezelte az Orbán–Simicska-féle vállalkozást, miáltal kezelhetetlenné vált a probléma, és elháríthatatlanná az, ami 2010-től bekövetkezett: a magyar demokrácia fölszámolása, a társadalom többségének elnyomása, a köz- és immár a magánjavak módszeres elrablása. Röviden: egy leigázott ország fosztogatása.

Mivel a recenzens szívében viseli a szóban forgó ország sorsát, eminens célja, hogy akit lehet, a *Magyar polip... című könyv* olvasására biztasson. Mert a valóság megváltoztatásának előfeltétele a valóság megismerése és megnevezése, ahogyan azt Magyar Bálint is hangoztatja kötetindító tanulmányában, amely nemcsak a leghosszabb, de fundamentális jelentőségű szövege is a *Noran Libro Kiadó* gondozta gyűjteménynek. Magyar korábbi cikkeinek, interjúinak és előadásainak összegzéseként minden eddiginél átfogóbban fejt ki azt a

rendszerelméletét, amely a könyv tematikáját, szemléletét és fogalomhasználatát determinálja.

A vállalkozáshoz rangos szerzőgárdát sikerült toborozni. Az előszót *Konrád György* írta, az Orbán-rezsim átfogó rendszerszerűségét és történeti egyediségét bemutató első blokk tanulmányait pedig *Szelényi Iván, Ara-Kovács Attila, Pétervári Zsolt* és *Csepeli György*. Szelényi térségi kontextusban mutatja be a 2010 óta regnáló hazai rezsimet (*Kapitalizmusok a kommunizmus után*), és bár a „posztkommunista maffiakapitalizmus” fogalmával magáévá teszi Magyar terminológiáját, szövege olykor mégis visszacsúszik a parlamentáris demokrácia fogalomkészletéhez. Orbánnak az 1990-es kormányprogram vitájában mondott bonmot-ját idézve: az „alkalmatlan tárgyon elkövetett elemzési kísérlet” kategóriájába sorolható ez a mondat: *„Nem gondolom, hogy a Fidesz–Orbán-rendszer ösztönösen sokkal korruptabb, mint az azt megelőző kormányzatok voltak, csak az elszánásuk határozottabb, és a lehetőségeik nagyobbak”* (98. o.). Hisz Magyar koncepciója és az egész kötet – helyesen – épp arról szól, hogy e téren nem mennyiségi, hanem minőségi különbség van az Orbán-rezsim és az 1990 utáni egyéb kormányzatok között. Ara-Kovács Berlusconi, a Kaczynski fivérek és Putyin államrezonjával veti össze az Orbánét, s tesz ennek során érvényes megállapításokat (*Előképek és rémképek*). Pétervári az ifjabb politológusgeneráció tagjaként – ám nemzedéktársai rossz rutinjától dicséretesen eltérve – teszi magáévá az értékalapú elemzés kiindulópontjait, messzemenően elfogadva a „maffiatérminológiát” is (*A korlátlan hatalom hálózata*). E kontextustól azonban idegenek az efféle kiszólások: *„a Mikszáth vagy Krúdy világát idéző, a dualizmus évtizedeiből itt ragadt modellek élednek... újjá a 21. század Magyarországon...”* (124. o.). Csepeli a nemzeti terminológia célirányos felhasználásáról értekezik, a maffiaállam hatalmi gyakorlatát elemezve, s tesz fontos észrevételeket (*A maffiaállam kinőtt ruhája*).

A jogi megközelítést alkalmazó második tematikus egységet *Fleck Zoltán, Krémer Ferenc, Bárándy Péter, Bihari István* és *Lattmann Tamás* jegyzi. Fleck átfogó elemzésében (*A maffiaállam joga*) sorra veszi a fideszes jogalkotás és jogalkalmazás összes anomáliáját, tételesen bizonyítva, hogy a formális szabályszerűség ellenére a legkevésbé sincs szó jogállami működésről. Értékelését e mondatok summázzák: *„A párt a maga képére formálta az államszervezetet, és részben össze is olvadt vele... A kodifikált jog csak akkor érvényesül, ha összeegyeztethető a politikai hatalom érdekeivel... a pozitív jog elveszti stabilitását, azonnal megváltozhat, illetve végrehajtása megkérdőjeleződik, ha nincs mögötte konkrét politikai akarat... Bizalom mindig csak a személyekben van, nem az intézményekben vagy általános szabályokban”* (146–148. o.). Krémer a rendőrségi törvény átírásától a Nemzeti Közszerződési Egyetem grümdolrásáig átfogó elemzését adja a rendvédelmi szférában végigvitt orbáni hatalompolitikának, okkal tulajdonítva kiemelt jelentőséget a Terrorelhárító Központ különleges – kimondatlanul is az egykori ÁVH mindenhatóságát idéző – státusának (*Magántestőrség az állami erőszakszervezetek élén*). A Bárándy–Bihari-szerzőpáros az orbáni állam gyakorlatára való konkrét utalások nélkül, ám egyértelmű áthallással vázolja az európai uniós jog szervezett bűnözéssel foglalkozó terepnumát (*[Tag]állami szervezett bűn*). Lattmann is tartózkodik a direkt hazai vonatkozásoktól – ezért formálisan az ő narratívája is eltér a kötet uralkodó tónusától –, olykor szinte alaptankönyv-szerűen írja le az uniós szervek működését. A könyv céljával azonban nagyon is összhangban áll az effajta „ismeretterjesztés”, különösen, hogy az EU magyarországi beavatkozásához fűződő illúziók eloszlátásával jár együtt (*Európa tehetetlensége a posztkommunista államok elhajlásaival szemben*).

A harmadik blokk az Orbán-rezsim gazdaság- és szociálpolitikáját elemzi. Szerzői *Laki Mihály, Soós Károly Attila, Csillag István, Becker András, Várhegyi Éva, Major Iván, Juhász Pál* és *Krémer Balázs*. Laki erre a kérdésre keresi a választ: „miért fogadták el szinte ellenállás nélkül

a Fidesz-állam diktálta feltételeket a magyar társadalom tekintélyes alkuerővel bíró csoportjai, intézményei?” Az okokat „társadalmi csoportról csoportra” haladva mutatja be (*Az erősek gyöngesége*). Soós a különadókból rendszert építő gazdasági unortodoxia működését s annak távlatlanságát vázolja föl (*Sarcolás különadókkal: bevételszerzés, populizmus és az „idegenek” kiszorítása*). Csillag rámutat az Orbán–Simicska-féle vállalkozás alapvetően anyagi motívumára (*A küldetés: vagyonosodni*). Mint írja: „a csapat számára nem maradt más taktika, mint a friss magántulajdonok újraosztása, egyfajta elitcsere... Ez viszont... már nemigen megy piackonform eszközökkel, ehhez már az állami – gazdaságon kívüli – kényszer eszköztárának bevetése szükséges...” (229. o.).

Becker az Orbán-család vagyongyarapodását vizsgálja (*Orbán Zrt.*) a tényföltáró újságírás eszközeivel, ám örvendetesen kilépve az „egyik kutya másik eb” szemléletből, amely a valóságra fittyet hányva mindenáron „középre” akarná pozicionálni magát: „A második ciklussal az uniós és magyar költségvetési és egyéb források becsatornázása a miniszterelnök birodalmába egészen új dimenzióba kerül” (238. o.). Várhegyi a hazai bankszektor beláthatatlan következményű megsarcolását, lebénítását és kialakuló tulajdoni átstrukturálását írja le igen világosan (*A maffiaállam bankjai*). Major a rezsicsökkentés rendszerbeli helyét mutatja be meggyőzően (*Rezsicsökkentés és különadók a hálózatos ágazatokban*). Juhász történeti kontextusban és a gazdasági racionalitás fényében elemzi az agrárium helyzetét (*Történelemformáló ostobaság a magyar agrárkérdésben*).

A blokkot Krémer tanulmánya zárja, szerény megítélésem szerint az egész kötet legjobb írásával (*A maffiaállam társadalomképe és társadalompolitikája*). Egyrészt lépésről lépésre, társadalmi csoportról társadalmi csoportra haladva írja le az orbáni társadalompolitika céljait és következményeit, másrészt kérlelhetetlen pontossággal világít rá annak valós természetére. „Orbán rendszerének nincsenek víziói arról, hogy... milyennek kellene lennie egy prosperáló országnak. Orbán rendszerének nem progresszív céljai és oda vezető stratégiái vannak, hanem ellenségképei és összeesküvés-elméletei... Tévedés az orbáni rendszert értékorientált ideológiai kategóriák mentén... értelmezni: ilyenek e rendszer számára nincsenek... Orbán politikája csak taktikából, a napi politikai harc kommunikatív gesztusaiból áll... Ebben az értékek és ideológiák nélküli világban... egyetlen partikuláris felemelkedési perspektíva rajzolódik ki, és ez a perspektíva a mások kárára való szerzés... Az átfogó gazdasági és társadalmi haladás céljai és útjai helyett az egyéni felemelkedés víziói csak az elosztáshoz kötődnek, s ennek nyomán... politikai kérdésként is leginkább az elosztás (legjobb esetben is nulla, de inkább súlyos mínuszos szaldóval záró) kérdései lépnek elő: kitől szedjük el azt, ami még maradt, és kik azok, akik rászolgálnak arra, hogy övék legyen a politikai eszközökkel rekvirált zsákmány” (287–8. o.) Krémer képlete: „a maffiaállam klientúraépítése igen extenzív: 3-4 fő jövedelemcsökkenése révén lehet egy újabb kliens jövedelmét érzékelhetően növelni” (291. o.). Orbánék tehát egy társadalmi méretű „piramisjátékot” játszanak, elkerülhetetlenül haladva az efféle játékok végkifejlete, a teljes összeomlás felé.

Az utolsó blokk „a maffiaállam szimbolikus, kulturális közegét” vizsgálja Gábor György, Bozóki András, Vásárhelyi Mária és Kozák Márton írásain keresztül. Gábor azt a vallási-politikai fundamentalizmust írja le a tőle megszokott egzakt fogalmi apparátussal, amely mélységesen antidemokratikus politikai képlethez vezet (*A kisajátított Isten országa*). Bozóki kitűnő tanulmánya egyszerre adja az orbáni „kulturpolitika” akkurátus leltárát, számba véve annak karakterét, eszközeit, tényleges hatalmi funkcióját s az egész rendszerben elfoglalt szerepét (*Családi tűzfészek – a kultúra a szimbolikus politika fogságában*). Vásárhelyi médiaviszonyokat taglaló írása hasonló erényeket mutat, ez is a kötet kiemelkedő szövegeinek

egyike (*A médiapolip működése – agy- és pénzmosoda*). A könyv záró írásában Kozák tárja föl a hasonló, idővel paranoiába hajló rendszerek egyik tipikus tünetét (*A keresztapa focija*).

Magyar Bálint eminens célja volt egy új narratíva kialakítása a Fidesz-rezsim valós természetének megértéséhez. Mint írja: ezt „*sokan valamilyen metaforával, analógiával próbálják jellemezni, hiszen az új jelenségeket be kell azonosítani, és ehhez az egykor már átélt mintákat hívják segítségül.*” Ezek a metaforák, illetve analógiák annyiban hasznosak, amennyiben rávilágítanak a tárgyalt jelenség egy-egy fontos elemére, de az egész leírására, a lényeg megragadására alkalmatlanok, ezért korlátozott érvényűek – véli Magyar.

És igaza van – csak hogy ez az igazság érvényes az általa és szerzőtársai által használt „maffia” terminológiára is. Ez is metafora, ez is analógia: ez is korlátozott érvényű. Elég csak arra a különbségre utalni, ami a maffia által használt brutális illegális magán erőszak és a Fidesz által használt legális állami erő között van. Vagy arra a szintén el nem hanyagolható körülményre, hogy a maffiának nem kell négyévente elnyernie tevékenysége folytatásához a társadalom voksait. És bizony erőltetett a „család”-terminológia konzekvens használata – a „fogadott család” formulával is. Hisz a Fidesz nem ilyen alapon szerveződött: itt egy *magyar politikai párt* vált *rablóbandává* az idők során. Ez utóbbi kevésbé specifikus megnevezés ráadásul használhatóbb. Hisz Szent Ágoston már másfél évezrede megírta: „*Igazságosság hiányában mi egyebek a királyságok, mint nagy rablóbandák?*” (*De civitate Dei*)

Ám tévedéseivel együtt sem lehet kétséges: Magyar Bálinték kötete a legfontosabb hazai könyv, amely a 2010-es rendszervisszaváltás óta megjelent.

Kapcsolódó írások:

1. **Debreczeni József: Megbuktak** 2009-ben könnyű volt a helyzet. Nem kellett jóstehetség: ha az...
2. **Debreczeni József: Egy államférfi – Alcsútdobozról** „A mostani kormánnyal nem fogják feltörölni a padlót, ahogy ezt...”
3. **Debreczeni József: Az egyeduralom öngazolása** Hölgyeim és uraim! Először is köszönöm a megtisztelő meghívást. Amint...
4. **Debreczeni József: A fordulat éve (A politikai helyzet)** 2010 tavaszán döntő politikai fordulat következett be Magyarországon, amit bízást...
5. **Debreczeni József: Nyolc szűk esztendő?** Az 1998 és 2002 között működött szervezet felvilág abban különbözik...

Cimkék: **Debreczeni József**, **Magyar Bálint**

